

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

КУЛЬЧИЦЬКИЙ Віктор Іванович

УДК 81'367.332.2:811.12.2 (043.5)

**НОМІНАТИВНІ ТА КОМУНІКАТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ НОВОТВОРІВ
СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ**

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Київ – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі германської філології Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка МОНмолодьспорту України.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент
Кудіна Олена Федорівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри теорії та практики перекладу з
німецької мови.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Іщенко Ніна Григорівна,
Національний технічний університет України
“Київський політехнічний інститут”,
професор кафедри теорії, практики та перекладу
з англійської мови факультету лінгвістики;

кандидат філологічних наук, доцент
Гавриш Михайло Михайлович,
Факультет міжнародної економіки та менеджменту
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана,
завідувач кафедри німецької мови.

Захист відбудеться 25 жовтня 2012 року о 12.30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д **26.001.11** у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка за адресою: 01030, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, 14, аудиторія 63.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці імені М. О. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01033, м. Київ, вул. Володимирська, 58, зал № 12.

Автореферат розіслано “17” 09 2012 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
канд. філол. наук

Клименко Л. В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Історія загальної теорії словотворення германських мов сягнула двохсотрічного рубежу. Кількість фундаментальних досліджень (Г. Пауль, В. Вільманс, К. Ф. Беккер, В. Генцен, Й. Ербен, В. Мотч, М. Д. Степанова, О. А. Земська, В. Фляйшер, Б. Науманн, В. М. Павлов, Н. Ф. Клименко, Н. Г. Іщенко, Л. І. Сахарчук, Л. В. Сахарний, О. С. Кубрякова, В. С. Вашунін, Г. Велльман, І. Кюнгольд, І. Барц), розділів у працях загальної лінгвістичної спрямованості (Н. Д. Арутюнова, О. В. Бондарко, О. В. Розен, Л. Вайсгербер, І. Я. Харитоновна, Т. Шіппан, Ш. Ульманн та ін.), розвідок у збірниках наукових праць та мовознавчій періодиці (Р. З. Мурясов, В. В. Клімов, Л. В. Полякова, О. Н. Сінкевич, К. Бальдінгер, П. С. Спічер, П. фон Поленц, Г. Ортнер, Л. Ортнер) постійно зростає, проте інтерес до словотвірної проблематики в германістиці не послаблюється.

Співіснування різних концепцій свідчить про те, що пошук теорії, здатної забезпечити максимально повне і точне відтворення та моделювання свого об'єкта, не завершено. Як і раніше, поза межами фундаментальних праць зі словотвору залишаються так звані «оказіональні» слова, що творяться безпосередньо у процесі мовлення з порушенням постульованих мовознавчою наукою системних закономірностей, а також похідні слова, що виникають за високопродуктивними зразками, але не фіксуються словниками. Їх іменують не зовсім вдалим терміном «потенційні слова». А тим часом, такі словотвірні одиниці за чисельністю не набагато поступаються словотвірним одиницям зі словниковим статусом.

Основна теза, обґрунтування котрої визначає увесь подальший виклад та хід аналізу, полягає в тому, що сутність словотвору, як одного з найважливіших різновидів номінативної та комунікативної діяльності, може бути розкрита лише на матеріалі новотворів, які демонструють живі продуктивні тенденції у функціонуванні словотвірної побудови мови. Однак, нарівні з новотворами до аналізу залучаються також зафіксовані словниками похідні слова, за умови, що їх словотвірне значення не затемнене лексичними чи стилістичними нашаруваннями, що з'являються внаслідок «вростання» похідних слів у лексичну систему мови та пов'язаних з цим «вростанням» процесів метафоризації, метонімізації і, насамперед, лексикалізації.

Актуальність цього дослідження визначається відсутністю комплексного аналізу, нагромадженого теоретичного та практичного доробку в теорії словотвору сучасної німецької мови з урахуванням номінативних і комунікативних аспектів функціонування мовних одиниць, динамічного аспекту синхронного словотворення та процесів авторського і оказіонального творення нових словотвірних одиниць. Окремі елементи такого підходу можна спостерігати в низці праць останнього часу, проте вони торкаються лише деяких питань і не дають цілісного уявлення про специфічні ознаки словотвору, які зумовлюють його «невловимість» при суто таксономічному, описово-класифікаційному підході, а тому спонукають до пошуку

більш гнучких і динамічних способів моделювання об'єкта, які б належним чином урахували його «загострений» проміжний статус, поєднання ним якостей кількох суміжних мовних рівнів, кумуляцію характерних ознак різнопорядкових мовних одиниць.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано у відповідності до комплексної наукової теми Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Розвиток і взаємодія мов і літератур в умовах глобалізації» (код: 06 БФ 044– 01), затвердженої Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України.

Мета дисертації полягає у висвітленні номінативних та комунікативних функцій німецького словотворення в процесах мовленнєвої діяльності. Досягнення окресленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

- обґрунтувати основні підходи до вивчення словотворення: системного, таксономічного і функціонально-комунікативного. Виявити в рамках першого підходу найбільш продуктивні словотворчі засоби й моделі шляхом фіксації та вивчення новотворів. Розкрити дію словотвірних механізмів у двох основних формах їхнього мовного побутування – системі мови та мовленнєвій діяльності, аналогом котрої виступають тексти різноманітних функціональних стилів;
- розробити словник новотворів як наочне свідчення розвитку номінативного арсеналу сучасної німецької мови, який є матеріальним втіленням живого процесу творення нових номінативних одиниць, на основі наявного словотворчого потенціалу;
- виявити номінативну специфіку словотворчих засобів і найпоширеніших моделей сучасної німецької мови та переосмислити деякі традиційні положення з урахуванням отриманих нових даних;
- здійснити семантичну класифікацію словотворення сучасної німецької мови на базі семантичних категорій як магістральних напрямків розвитку лексичної системи сучасної німецької мови у її словотворчому вимірі, обґрунтувати польовий характер структурації словотвірних категорій, показати їхню неоднорідність і розкрити їхню специфіку;
- продемонструвати комунікативну специфіку складних слів сучасної німецької мови на основі тема-рематичного членування їхньої смислової структури і виявити різні типи складних слів з точки зору їхнього «вкладу» у процеси комунікації та текстотворення;
- здійснити класифікацію функцій похідних одиниць у мовному і мовленнєвому аспектах і розмежування загальномовних і автономних функцій, з одного боку, та системних і мовленнєвих функцій, з іншого боку.

Об'єктом дослідження є словотвірна система сучасної німецької мови у всьому розмаїтті її способів і моделей та в розрізі всіх частин мови.

Предмет дослідження – новотвори, оказіональні та авторські слова, не зафіксовані словниками сучасної німецької мови в розрізі всіх частин мови, способів

та моделей словотворення, що відображають активні і динамічні аспекти функціонування словотворчих процесів.

Матеріалом дослідження слугували тексти сучасної німецької мови, взяті із сучасної німецькомовної публіцистики, наукової, художньої літератури, фахових та спеціальних видань.

Методи дослідження зумовлені метою та завданнями роботи. Вони включають використання елементів загальнонаукових (абстрагування, узагальнення, формалізація) та емпірично-теоретичних (аналіз та синтез) методів. На додаток до аналізу розлогого фактичного матеріалу, більшості найсолідніших тлумачних або перекладних, синонімічних словників та словників нових слів, досягнення поставленої мети та розв'язання основних завдань дослідження забезпечується застосуванням комплексу таких спеціальних методів вивчення мовних явищ, як структурне і семантичне моделювання словотвірних одиниць, метод статистичної обробки та кількісного аналізу лінгвістичних даних, глибинні відмінки та просторово-векторний аналіз, моделювання відношень похідності, сегментація похідного слова за безпосередніми складниками, методи дистрибутивного, контекстуального та компонентного аналізу, індукції та дедукції, семантичного перефразування похідного слова в синонімічний вислів, залучення лексикографічної інтерпретації значення похідних слів, лінгвістичного експерименту в поєднанні з опитуванням інформантів, трансформаційного аналізу. Їх використання визначається завданнями кожного конкретного етапу дослідження.

Наукова новизна цього дослідження полягає в тому, що у ній вперше розкрито творчий потенціал словотворення сучасної німецької мови на прикладі найбільш репрезентативних словотвірних моделей та на матеріалі новотворів, не зафіксованих словниками сучасної німецької мови. Вперше систематизовано і представлено у формі словника 10 тисяч новотворів, у т. ч. авторських слів та okazionalizmів, що взяті з текстів різноманітних функціональних стилів. Уперше фактичний матеріал дисертації не обмежується одним способом словотвору, однією частиною мови чи однією словотвірною моделлю, а є своєрідним синхронним зрізом словотвірної системи в цілому, що дозволяє отримати максимально повну і адекватну картину її актуального розвитку. Новим є також підхід до аналізу словотвірної семантики на базі семантичного моделювання та встановлення 19 глибинних семантичних моделей, що об'єднують похідні слова незалежно від їхньої належності до способу словотворення, словотвірної моделі чи частини мови. Вперше запроваджено у науковий обіг і здійснено визначення поняття «граматика словотворення». На цій основі показано можливість виявлення «семантичних дериваційних правил» як своєрідного алгоритму творення нових слів, що може знайти практичне застосування у вивченні лексики сучасної німецької мови.

Теоретичне значення роботи впливає з уточнення об'єкта синхронного словотвірного аналізу шляхом критичного переосмислення та уточнення деяких основоположних постулатів сучасної теорії словотвору стосовно продуктивності та системної значимості найпоширеніших моделей, розмежування лексичного та

словотвірного аспекту семантики похідного слова. У дослідженні сформульовано принципи лексикографічної фіксації нових словотвірних одиниць, запроваджено в лінгвістичний ужиток нові теоретичні положення, що адекватно відображають внесок словотвору в номінативну та комунікативну діяльність людини.

Практичну цінність дослідження засвідчено його орієнтацією на потреби практики викладання іноземної мови та укладання тлумачних і перекладних словників. Основні результати роботи можуть успішно застосовуватись не лише в курсах вищої школи з лексикології, стилістики чи загального мовознавства, а й для лінгвостилістичної інтерпретації тексту, складання вправ спрямованих на розвиток лінгвокреативних здібностей учнів або студентів з використанням комп'ютерів для навчання та різноманітних форм програмованого машинного контролю. Словник нових похідних слів, що додається до тексту дисертації, може знайти широке застосування як у лексикографічній практиці, так і в лінгводидактичній чи організації та проведенні різноманітних лінгвістичних експериментів або написанні методичних посібників.

Положення, які виносяться на захист:

1. Кожному способу словотворення, а в межах окремих способів – кожній словотвірній моделі – притаманна своя специфічна номінативна функція. Вона накладає відбиток на словотвірне значення всіх похідних слів, які виникають у межах відповідних способів і моделей словотворення. У рамках номінативних функцій способів і моделей словотворення наявні семантичні категорії, які відкривають можливість глибинної семантичної класифікації похідних одиниць.

2. Актуальні тенденції та напрямки розвитку словотворення найбільш наочно простежуються на матеріалі новотворів, що є відбитком живих процесів. У них матеріалізується розвиток сучасної словотвірної системи.

3. Аналіз новотворів відкриває шлях до виявлення найбільш значущих і активних правил творення нових слів. Сукупність таких правил можна образно назвати «граматикою словотворення».

4. Комунікативні функції словотворчих засобів та моделей знаходять свій вияв у текстах як продуктах мовленнєвої діяльності. Шляхом вивчення місця і ролі словотворчих засобів та моделей на текстовому рівні можна створити функціональну модель словотворення сучасної німецької мови. Комунікативні функції словотворення – багатогранні і різноманітні. Їхня класифікація – нагальне завдання для дослідників словотворення сучасної німецької мови.

5. Виокремлюються два основних типи комунікативних функцій словотворчих засобів та моделей: функція забезпечення смислової і формальної зв'язності (когезії) та функція текстотворення.

6. Окрему групу новотворів утворюють авторські слова і okazionalizmi. Специфіка цього різновиду нових похідних слів сучасної німецької мови заслуговує окремого дослідження.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні та практичні результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри германської

філології Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (2010-2012) на дев'ятьох Міжнародних та Всеукраїнських конференціях: «Гуманітарні проблеми становлення сучасного фахівця» (Київ, 2007), «Теоретичні та методологічні проблеми дослідження іноземних мов» (Київ, 2008), «Проблеми викладання іноземних мов у немовному вузі» (Київ, 2009), «Етнічні мовно-культурні моделі світу в контексті українського перекладознавства: до 90-річчя Миколи Лукаша» (Київ, 2009), «Проблеми викладання іноземних мов у немовному вищому навчальному закладі» (Київ, 2010), «Етнічні виміри універсуму: мова, література, культура» (Київ, 2010), «Думка й слово: традиції О. Потебні й сучасна філологічна наука (до 175-річчя О. Потебні)» (Київ, 2010), «Проблеми викладання іноземних мов у немовному вищому навчальному закладі» (Київ, 2011), «Проблеми викладання іноземних мов у немовному вищому навчальному закладі» (Київ, 2012).

Публікації. Основні теоретичні положення і результати дослідження висвітлено в п'ятнадцятьох одноосібних публікаціях, дев'ять з яких надруковані у фахових наукових виданнях, рекомендованих ВАК України.

Структура та обсяг роботи. Робота складається з переліку умовних скорочень, вступу, чотирьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, додатків і списку використаної літератури. Обсяг основного тексту дисертації становить 181 сторінку, загальний обсяг – 281 сторінок. Робота містить 7 таблиць та 4 схеми. Список використаних джерел налічує 302 позиції, у тому числі 212 іноземними мовами. Список джерел довідкової літератури нараховує 12 позицій. Список джерел ілюстративного матеріалу вміщує 32 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної для розгляду проблеми, визначено мету й завдання, об'єкт, предмет, методи й наукову новизну роботи, окреслено теоретичне й практичне значення одержаних результатів, сформульовано основні висновки на захист положення, подано інформацію про апробацію даних дослідження.

У **першому розділі**, «**Номінативні та структурно-семантичні особливості конверсії, аббревіації та афіксації в сучасній німецькій мові**», розглянуто номінативну специфіку та продуктивність конверсії і її різновидів, номінативну специфіку суфіксації у розрізі основних частин мови та найбільш продуктивних моделей, за якими твориться переважна більшість суфіксальних похідних слів, номінативну специфіку префіксації та префіксально-суфіксального способу словотворення з точки зору їхнього внеску в розширення словотвірних можливостей сучасної німецької мови.

В результаті аналізу великого масиву фактичного матеріалу було виявлено найпродуктивніші моделі конверсійного словотворення в сучасній німецькій мові та уточнено номінативну функцію цього способу словотворення. Традиційні уявлення про конверсію як «морфолого-синтаксичний» спосіб словотворення, «взаємоперехід

частин мови» чи «функціональну транспозицію» доповнено висновком про реалізацію нею не менш важливої функції субкатегоризації в межах тої частини мови, до якої потрапляє відповідний конверсив. Ця функція здійснюється в руслі наявних лексико-семантичних розрядів або номінативних можливостей осмислення значення конверсива, що визначаються категорійною семантикою взаємодіючих частин мови.

Констатуючи необмежені можливості творення безафіксних похідних слів, бо конверсія поширюється не лише на кореневі лексеми, а й на слова з морфологічною структурою будь-якого ступеня складності, зокрема й словосполучення, слід додати до цього ще й необмежені можливості взаємодії конверсії з усіма іншими способами словотворення, щоб уявити собі значущість та поширеність цього способу словотворення в сучасній німецькій мові.

Натомість суфіксація уможлиблює семантичну диференціацію словникового складу німецької мови згідно з магістральними напрямками творчого пошуку мовного мислення, забезпечує розвиток класифікаційних принципів мови. Вона ґрунтується на таких властивостях сприйняття та пізнавально-класифікаційної діяльності людини, як селективний пошук та ціннісна спрямованість. Номінативна сутність суфіксації полягає в семантичній субкатегоризації елементів об'єктивної дійсності, що супроводжується, переважно, категорійною транспозицією суфіксального слова. Дві провідні номінативні функції суфіксації – семантична субкатегоризація та перекатегоризація основних частин мови – або суміщаються і взаємодоповнюють одна одну, або представлені поодиноці в наявних словотвірних моделях. Деякі суфіксальні моделі, реалізуючи лише функцію перекатегоризації в «чистому» вигляді, впритул наближаються за своєю функціональною сутністю до конверсійних моделей. Це насамперед похідні іменники з суфіксами *-ung*, *-heit*, *-keit*, *-igkeit*, прислівники з суфіксом *-weise*, прикметники з суфіксом *-d*. Продуктивність суфікса *-ung* засвідчено даними «Зворотного словника німецької мови» Е. Матера. Зі 138 000 німецьких слів у ньому налічується біля 10 000 іменників на *-ung* та 3000 іменників на *-heit* *-keit*, а І. Горнбоген на 12 сторінках газети «*Neues Deutschland*» віднаходить 1060 похідних слів на *-ung*.

Номінативна сутність префіксації в сучасній німецькій мові полягає в модифікації або специфікації переважно дієслівного значення за ознаками фазності та міри (інтенсивності). Однак ця основна функція супроводжується транзитивацією дієслівної семантики і, як наслідок, спрощенням структурної синтаксичної схеми побудови речень з такими дієсловами. В іменному словотворі роль префіксації зводиться до вираження категорії заперечення або емоційно-експресивних значень посилення, інтенсифікації семантики базового слова з позитивною чи негативною оцінкою. Номінативна сутність префіксально-суфіксального способу полягає в семантичній субкатегоризації базових понять, що супроводжується, як правило, їх транспозицією в іншу частину мови.

В результаті дослідження великого масиву похідних слів з системними значеннями, зафіксованих словниками сучасної німецької мови, а також новотворів,

розкрито вплив категоріальної специфіки тієї частини мови, під яку підводиться семантика базової лексеми на формування значення похідного слова та на його подальше функціонування в лексико-семантичній системі німецької мови. Зокрема, похідні іменники виявляють найсильнішу тенденцію до лексикалізації. Досить поширене це явище і серед похідних прикметників, зате значно рідше воно трапляється у дієслів. Доведено, що властивість мовного мислення сприймати іменники як носіїв саме предметних значень «задає» напрямки їх лексикалізації, зумовлює таке «референтне наповнення» семантики похідного іменника, яке сприяє формуванню повної парадигми, набуванню дериватом усіх граматичних категорій цієї частини мови. Переосмислення значення похідних прикметників проходить у руслі переходу їх до розряду «якісних» слів, що усуває «дефектність» їх парадигми та забезпечує «доступ» до єдиної, суто ад'єктивної категорії ступенів порівняння, притаманної лише ядерному пластові ад'єктивної лексики. Більшість дериваційних процесів у дієслівному словотворі спрямована на розширення категорійних властивостей та функціональних можливостей дієслова (транзитивація або перфективація дієслівної семантики). Показано, що дієслово, як найважливіша в граматичному плані частина мови, «центральна величина речення», зберігає свою «самототожність» у всіх різновидах дериваційних перетворень. «Автономність» дієслівної семантики в більшості словотвірних конструкцій проявляється на синтаксичному рівні в здатності складного чи напівпрефіксального дієслова до роздвоєння, «розщеплення» на дві відносно самостійні частини та утворення так званої «рамкової конструкції».

У другому розділі, **«Номінативні та структурно-семантичні особливості напівафіксації та словоскладання в сучасній німецькій мові»**, розглянуто номінативну специфіку напівафіксації як одного із основних словотворчих засобів поповнення словникового складу сучасної німецької мови та виявлено її найбільш продуктивні моделі. Чималу увагу приділено також закономірностям композитотворення, характеристиці словоскладання як головного типу номінативної діяльності на лексемному рівні та висвітленню впливу категоріальної семантики частини мови, під яку підводиться похідне слово на формування значення похідного слова та на його подальше функціонування в лексико-семантичній системі німецької мови.

Своя номінативна специфіка притаманна напівафіксації, що виділена в окремому способі словотворення. Якщо семантика суфіксального слова – це своєрідний «сплав» значень твірної основи та афікса, то напівсуфіксальне слово – це, швидше, «амальгама» взаємодіючих значень, завдяки чому кожна зі складових частин напівсуфіксального слова зберігає свою відносну самостійність. Напівпрефікси відрізняються від «класичних» префіксів здатністю до просторово-темпоральної характеристики дієслівної дії, котру вони успадкували від співвідносних прислівників прийменникового походження. Отже, проміжний статус напівафіксальних морфем зумовлює й «проміжність» їхніх номінативних ознак, що частиною своїх властивостей зближуються з афіксацією, а рештою – зі складним словом.

Детермінативне словоскладання трьох основних частин сучасної німецької мови – іменника, дієслова та прикметника – уможлиблює індивідуалізацію, конкретизацію, диференціацію значення опорного поняття шляхом фіксації притаманних йому зв'язків. Така номінативна спрямованість властива і дієслівним (характеристика базового поняття, передусім, за просторово-часовими координатами або шкалою інтенсивності, за кількістю об'єктів – «учасників» дії, їх формою, місцем, інструментом, обставинами або способом виконання дії, її оцінко-якісними параметрами), і субстантивним (індивідуалізація, диференціація значення опорного поняття за рахунок актуалізації найрізноманітніших типів логіко-семантичних зв'язків, що входять до асоціативного поля цього опорного поняття, і ад'єктивним складним словам (конкретизація опорного слова через експлікацію зв'язків вираженої ним якості, ознаки чи властивості з об'єктами, процесами чи діями, або ж родо-видова диференціація ознаки).

Найтипівішими формами відношень між предметами зовнішнього світу є сумісне існування, слідування та схожість. Саме ці форми зв'язку й лягають в основу композитотворення трьох основних частин мови – перші дві органічно «вписуються» в категорійну семантику дієслова, третя – суголосна семантиці прикметника та іменника. Тому дієслівне композитотворення проходить переважно в руслі просторово-часової локалізації дієслівної семантики, а серед некодифікованих іменних складних слів так багато композитів з компаративним значенням, порівняйте: *berghoch*, *papierdörr*, *die Schweineborstzwimperm*, *die Streichholzschachtelautos* тощо.

Особливо слід відзначити родо-видову класифікацію поняття, яка здійснюється рядами складних іменних слів з другим чи першим «серійним» компонентом і в результаті якої семантика опорної лексеми сприймається як «понятійне поле». Саме цей тип композитів найактивніше вживається в науковій та технічній літературі, де існує підвищений попит на позначення частин цілого, диференціацію, уточнення понять. Цією обставиною зумовлене зростання кількості субстантивних складних слів у мові науково-технічної літератури за останні роки. Типові зв'язки, що поширюються на значну кількість реалій, стоять біля витоків композитних рядів з першим «серійним» компонентом, що унаочнюють типи логіко-семантичних відношень, пор.:

за матеріалом (речовиною): *Wollanzug*, *Wollkleid*, *Wollstoff*, *Wolltuch*, *Wollwaren* тощо;

за належністю: *Bauernfeld*, *Bauerngut*, *Bauernhaus*, *Bauernhof*, *Bauernland*, *Bauernstube* тощо;

за місцем: *Betriebsabteilung*, *Betriebsarzt*, *Betriebsbüro*, *Betriebsingenieur*, *Betriebsklima*, *Betriebsschutz*, *Betriebsunfall* тощо;

за причиною: *schreckensblau*, *schreckensbleich*, *schreckensstarr*, *Schreckensgesicht*, *Schreckensschrei*, *Schreckensstimmung*;

за цільовим призначенням: *Schreibgerät*, *Schreibpapier*, *Schreibpult*, *Schreibstift*, *Schreibtisch*, *Schreibwaren* тощо;

Існування рядів з першим та другим «серійним» компонентом, можливість логіко-семантичної класифікації більшості складних слів однозначно свідчать про те, що є ще одна істотна номінативна функція композитотворення – типізувальна. Вона полягає не тільки в соціальній, а й в індивідуальній типізації уявлень про предмет пізнання. Індивідуальна типізація – невичерпне джерело виникнення нових складних слів.

Композити, що постійно вживаються в мовленні окремих колективів людей, набувають якостей «мітки» конкретного одиничного предмета, можуть, у свою чергу, зазнавати уточнення, диференціації, яка найчастіше досягається додаванням чи нарощуванням атрибутивних компонентів. Їх кількість залежить від кількості розрізняювальних ознак, що вичленовуються в понятійній структурі номіната, наприклад: *die Dosiereinrichtung / die Milchdosiereinrichtung / die Kalkmilchdosiereinrichtung; die Schleifmaschine / die Wölzschleifmaschine / die Radwölzschleifmaschine / die Stirnradwölzschleifmaschine*. У результаті виникають багатоконпонентні композити, обмеження довжини котрих пов'язане лише з можливостями слухового та зорового сприймання: *der Braunkohlehochof, die Kreuzschleifmaschine, das Mehrlagenleiterplatten-vormaterial* тощо. Водночас уживання дво- або трикомпонентного складного слова у функції другого чи першого компонента сприяє лексикалізації його значення, «затуханню» реляційної і випуклішій актуалізації референтної семантики, синтезованому, а не розчленованому її сприйманню, порівняйте: *die Bauhausakademie, die Bauhauskunst, das Bauhausrevier, die Bauhaustechnik, das Bauhaus tempo* тощо; *das Golfkriegskommando, der Golfkriegssieger, die Golfkriegssituation, der Golfkriegssoldat*. Не дивно, що саме «відносно узуальні композити» найактивніше залучаються до процесів творення багатоконпонентних складних слів.

В результаті дослідження величезного за обсягом фактичного матеріалу зроблено висновок про те, що у словотворі сучасної німецької мови досить зримо простежується тенденція до розширення мотиваційної бази словотвірних процесів шляхом залучення до них композитів та синтаксичних структур, а, в окремих випадках, і цілісних предикативних конструкцій. Обмеженість лексичного пласта кореневих слів зумовлює поступове вичерпання словотвірних можливостей тих моделей, що тривалий час діють у системі мови. У зв'язку з цим спостерігається переорієнтація таких моделей на нові структурні й кількісно фактично необмежені лексичні пласти – двоконпонентні складні слова та елементарні бінарні словосполучення. Це явище стосується всіх способів іменного словотворення, конверсії: *die Zylinderhutabnahme, kuhhandeln, das Sichverantwortlichfühlen, der Außerhausverkauf, ein stummes Gott-sei-dem-armen-Sünder-gnädig*; суфіксації: *der Metallblasinstrumentenmacher, vorsatzstüchhaft, die Icherfülltheit*; напівпрефіксації: *die Nachkriegsgeschichte, der Vorhinweis*; напівсуфіксації: *drehzahlfreudig, rückkehrfähig, schadstoffreich*; словоскладання: *ergeizblau, die Schwiegermutterfurcht, wattedöllchenklein, ein Laß-mich-doch-mal-in-Ruhe-Blick*.

У третьому розділі, «Семантичні категорії у словотворенні сучасної німецької мови», на матеріалі новотворів виявлено семантичні категорії, в руслі яких здійснюється творення нових похідних слів і які можна покласти в основу семантичної класифікації усіх словотвірних одиниць сучасної німецької мови. Встановлено найважливіші семантичні категорії в рамках основних частин мови – іменника, дієслова і прикметника і розкрито їхнє значення як магістральних напрямків творення нових слів і як номінативних засобів мовного освоєння світу.

Показано принцип польової структуризації мовних систем і підсистем на прикладі семантичних категорій шляхом виявлення «ядра», «домінанти» чи «стрижневих словотвірних моделей» у складі відповідної семантичної категорії та її периферійних ділянок (сегментів). Зокрема, доведено, що доміантними для категорії процесної характеристики предметів та осіб є словотвірні моделі *-bar*: $V \rightarrow A$; *-er*: $V \rightarrow N$; *A/P I/P II*: $N \rightarrow N$; для категорії орнативності *-ig*: $N \rightarrow A$; *-haft*: $N \rightarrow A$; *-reich*: $N \rightarrow A$; *-voll*: $N \rightarrow A$; *-arm*: $N \rightarrow A$; для категорії привативності: *-frei*: $N \rightarrow A$; *-los*: $N \rightarrow A$; *-ent*: $V \rightarrow V$ для категорії підсилення (аугментативності): підсилювальні напівпрефікси, яких нараховується понад 46; для категорії демінутивності: *-chen*: $N \rightarrow N$; *-lein*: $N \rightarrow N$; збірності: *Ge-...-e/ø*: $N \rightarrow N$ та моделі з напів-суфіксами *-gut*, *-werk*, *-wesen*, *-zeug*; заперечення: *un-*: $N \rightarrow N$; $A \rightarrow A$; антропонімічності: *-er*: $N \rightarrow N$; $A \rightarrow N$; локативності: моделі дієслівного словотвору з відокремлюваними напівпрефіксами або другими частотними компонентами адвербіального походження; темпоральності: *vor-*, *nach-*: $V \rightarrow V$; $N \rightarrow A$; $A \rightarrow A$; відповідності / невідповідності нормі: *-gemdЯ*, *-gerecht*, *-getreu*, *-widrig*: $N \rightarrow A$; компаративності: *-dhnlich*, *-artig*: $N \rightarrow A$; *-haft*: $N \rightarrow A$; *-isch*: $N \rightarrow A$; транзитивності *be-*: $V \rightarrow V$; загальної співвіднесеності: *-mdЯig*: $N \rightarrow A$ та відповідні моделі детермінативного словоскладання: характеристики предметів за їхнім речовинним складом: *-en/-ern*: $N \rightarrow A$.

Окремо розглянуто питання локалізації дієслівної семантики, яка здійснюється через характеристику розгортання дії відносно об'єктів, що є або безпосередніми її «учасниками» (актантами), або «втягнуті» в її «силове поле». Залежно від семантики твірного дієслова форманти просторово-спрямувальної орієнтації можуть лише фіксувати просторове «розташування» дії стосовно її зовнішніх «орієнтирів» (*abstehen*, *beibleiben*, *davorliegen*, *nachsitzen*) або ж виражають напрямки переміщень чи руху об'єктів (*abnehmen*, *beilegen*, *davorlegen*, *nachkommen*). Перша група дериватів малочисельна як у зв'язку з невеликою кількістю дієслів статичного положення предметів у просторі, так і з огляду на основну категорійну сутність дієслова: оформлення та презентацію плину понять у часі, «часової» складової предметів матеріального світу, що не існують жодним іншим чином, як лише в просторі та часі. Тому категорія локативності у вербальній семантиці, здебільшого трансформується в спрямувальні або векторні значення, що виражаються однією з найрозгалуженіших систем словотвірних засобів, до якої входить близько 104 локальних займенниково-прислівникових, прийменниково-прислівникових та прислівникових компонентів. Основні різновиди об'єктоорієнтованих

спрямувальних значень дієслова, що реалізуються словотвірними засобами, зображені на схемах 1-4:

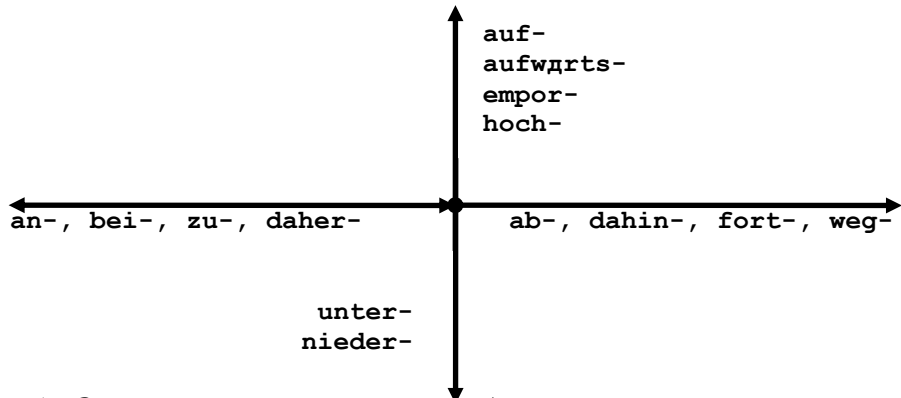

Схема 1. Основні словотвірні засоби спрямувальної орієнтації дії стосовно об'єкта будь-якої фізичної форми

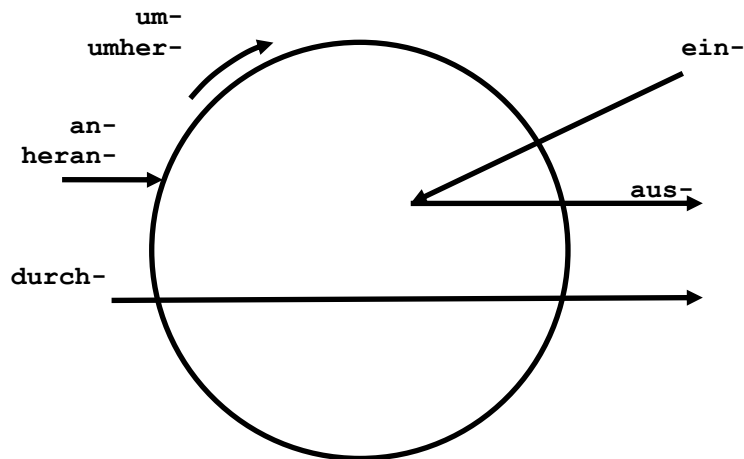

Схема 2. Основні словотвірні засоби спрямувальної орієнтації дії стосовно об'єкта сферичної або об'ємної форми

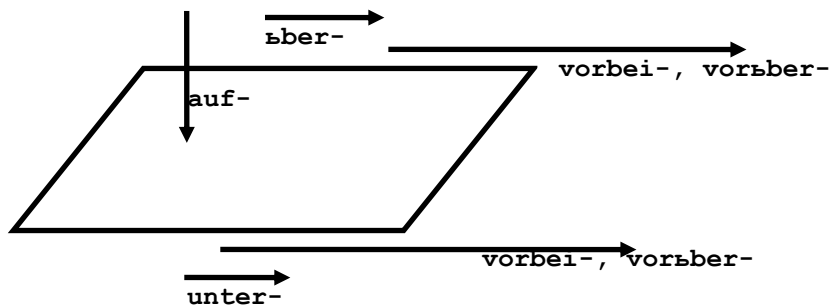

Схема 3. Основні словотвірні засоби спрямувальної орієнтації дії стосовно об'єкта площинної форми

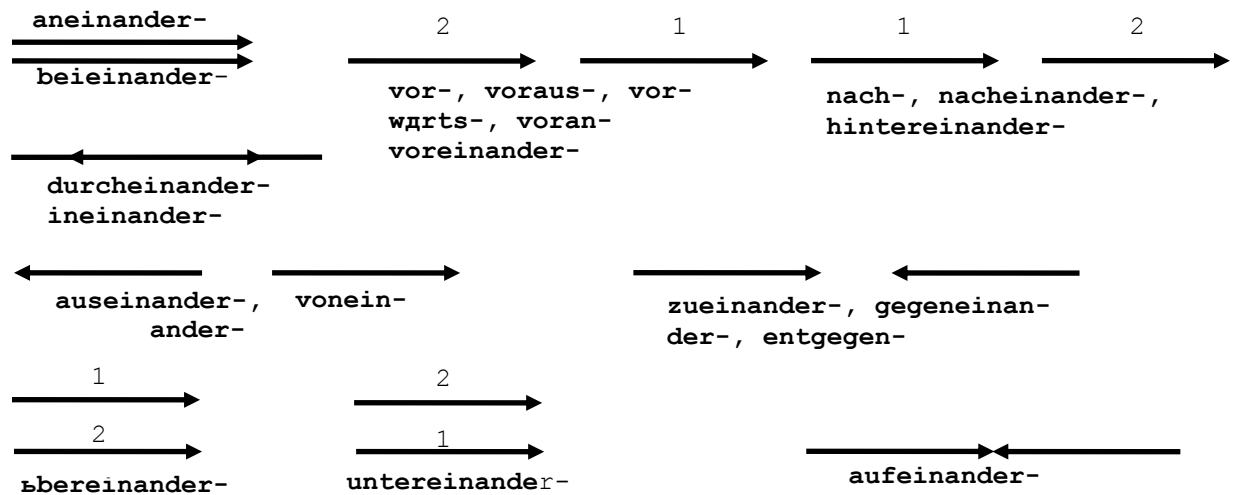

Схема 4. Основні словотворчі засоби спрямувальної орієнтації двох або більше об'єктів стосовно один одного

Важливим здобутком стала також класифікація семантичних категорій з точки зору їхньої суто словотвірної, лексико-граматичної чи синтаксичної спрямованості та виявлення словотвірних моделей, що є ядерним, стрижневим засобом творення нових похідних слів в рамках відповідної семантичної категорії.

Обґрунтовано поняття «граматики словотворення» і виявлено семантичні дериваційні правила, тобто своєрідний алгоритм творення нових похідних слів, на основі дієслова. Адже кожне семантичне правило є, по суті, «алгоритмом» породження однотипних похідних слів, більшість з яких може бути не зафіксована в словниках сучасної німецької мови, але виникає (і неодноразово) у процесі мовлення. Цей факт підтверджується багатьма позасловниковими напівпрефіксальними і складними дієсловами. Картотека подібних новоутворень, складена під час багаторічної діяльності щодо збору фактичного матеріалу, становить близько 2500 лексичних одиниць.

Продемонструвати можливість застосування лінгвістичного експерименту на базі семантичних дериваційних правил можна на досить простому прикладі. У словотвірній системі сучасної німецької мови налічується понад 90 просторово-спрямувальних прислівників, здатних об'єднуватись з дієсловом у суцільнооформлену конструкцію. Якщо розташувати їх у вертикальному ряду і паралельно йому вибудувати вертикальний ряд кореневих дієслів руху, фактично безперешкодно поєднаних з цими прислівниками, то теоретично можлива кількість похідних чи складних дієслів зі спрямувально-просторовим значенням дорівнюватиме кількості можливих комбінацій елементів, що утворюють відповідні ряди:

1. an-	1. fliegen
2. aneinander-	2. bummeln
3. aus-	3. eilen
4. auseinander-	4. flitzen (rennen, sausen)
5. daher-	5. hangeln
6. dahin-	6. marschieren

7. <i>davon-</i>	7. <i>preschen</i> (<i>wird rennen, jagen</i>)
8. <i>durch-</i>	8. <i>schlangeln</i> (<i>sich wie eine Schlange bewegen</i>)
9. <i>durcheinander-</i>	9. <i>schreiten</i>
10. <i>ein-</i>	10. <i>springen</i>
11. <i>einher-</i>	11. <i>tappen</i> (<i>unbeholfen, unsicher gehen</i>)
12. <i>entlang-</i>	12. <i>taumeln</i> (<i>schwankend, stolpernd gehen</i>)
13. <i>fort-</i>	13. <i>trippeln</i> (<i>mit kleinen Schritten laufen</i>)
14. <i>her-</i>	14. <i>watscheln</i> (<i>mit schleppenden Fuen gehen</i>)
15. <i>herab-</i>	15. <i>ziehen</i> (<i>wandern, marschieren</i>)
16. <i>heran-</i>	16. <i>zockeln</i> (<i>sich langsam und troge fortbewegen</i>)
17. <i>heraus-</i>	17. <i>zuckeln</i> (= <i>zockeln</i>)
18....	18....

Кількість можливих новоутворень у цьому випадку дорівнює 289 лексичним одиницям, оскільки кожен елемент правого ряду може поєднуватися з елементами лівого ряду для уточнення спрямовально-просторової орієнтації дії, позначуваної відповідними кореневими дієсловами: *antappen, aneinandertappen, austappen, auseinandertappen, dahertappen, dahintappen, davontappen, durchtappen, ducheinandertappen, eintappen, einhertappen, entlangtappen, fortappen, hertappen, herabtappen, herantappen...* Усвідомлення цього факту, поряд з оволодінням закономірностями масового конструювання другорядних лексичних одиниць залежно від потреб мовного спілкування, можна вважати важливим етапом у процесі роботи над іншомовною лексикою.

Семантична класифікація похідних слів виконана з урахуванням результатів численних дисертацій (тільки за останні 20 років їх кількість перевищила 100), окремих досліджень, монографій та фундаментальних праць. Корпус новотворів, що підлягають вивченню та аналізу, накопичено протягом багаторічного добору фактичного матеріалу з газет, журналів, художньої, наукової та науково-технічної і науково-популярної літератури двох останніх десятиріч з наступною перевіркою його лексикографічної фіксації найбільш авторитетними тлумачними та двомовними словниками сучасної німецької мови. Незмінним завжди залишався один важливий принцип: новотвори повинні, з одного боку, віддзеркалювати всі найбільш продуктивні та активні процеси в словотворі основних частин мови, з другого боку, досить переконливо ілюструвати висловлювані положення та висновки.

Четвертий розділ, «Словотворення в комунікативній діяльності», присвячено побудові функціональної моделі словотворення, що охоплює всі прояви цієї мовної підсистеми, всі її багатогранні аспекти, класифікації виявлених функцій як з точки зору систематики, описового аналізу, системного функціонування, так і з точки зору мовленнєвої діяльності, текстотворчих властивостей і характеристики функцій словотворення в текстах різних стильових жанрів та індивідуального (авторського) словотворення.

У цій частині дослідження здійснено також аналіз субстантивного словоскладання сучасної німецької мови з точки зору актуального членування

структури речення та більших за обсягами текстових відрізків і зроблено висновок про особливу роль субстантивних складних слів як найбільш продуктивного і активного способу творення нових лексем і водночас як специфічного конструктивного елемента побудови речень і текстових відтинків різного обсягу.

Насамкінець виконано дослідження елементів словотвірної системи сучасної німецької мови, як стилістико-композиційних прийомів побудови тексту з особливим акцентом на okazіональні та авторські слова, і обґрунтовано роль словотворення у комунікативній діяльності як одного із різновидів комунікативної номінації з точки зору його внеску в побудову текстів і розгортання процесів комунікації.

Виявлено прагматичну та естетичну функції словотвірних одиниць на мовленнєвому рівні, показано, що прагматична функція пов'язана, здебільшого, з використанням стилістично маркованих словотворчих одиниць у мовленні. При цьому не тільки відбувається реалізація ними семантичних ознак кваліфікативного типу, але й досягається ефект впливу на свідомість і почуття. Доведено, що у реальній комунікативній діяльності емоційно-експресивна і прагматична функції словотворчих одиниць взаємодіють, пріоритет при цьому належить прагматичній функції, яка відображає дві фундаментальні категорії спілкування: комунікативну інтенцію автора висловлювання, орієнтованість кожного комунікативного акту на адресата. Проаналізовано естетичну функцію словотворчих одиниць передовсім у двох типах мовленнєвих висловлювань: у публіцистиці й художньому, особливо поетичному мовленні. Встановлено, що естетична функція словотворчих одиниць не вичерпується процесами okazіональної словотворчої номінації, хоч і усвідомлюється в таких випадках найбільш яскраво й чітко. Виявлено, що включення в авторський текст узуальних словотворчих одиниць слугує реалізації естетичних цілей, конструктивних художніх намірів автора. У таких випадках відбувається трансформація слова-поняття у слово-образ, а узуальне похідне слово стає засобом вираження нових, створених творчою уявою, індивідуальних семантичних асоціацій.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження розкрито два принципово важливі підходи до аналізу словотвірних явищ сучасної німецької мови:

а) вивчення словотворення як системи мовних засобів, способів, правил і моделей, як наявного мовного арсеналу творення номінативних одиниць, як складової частини мовної системи;

б) вивчення словотворення в процесах текстотворення, аналіз внеску цієї мовної підсистеми в розгортання процесів комунікації, тобто аналіз у системі текстових і мовленнєвих зв'язків та з погляду реалізації особливих функцій у розгортанні комунікативних процесів, смисловій і структурній організації тексту, забезпеченні його зв'язності і смислової цілісності.

Обґрунтовано необхідність орієнтації словотвірного аналізу на словотвірні одиниці, не зафіксовані сучасними нормативними словниками німецької мови, тобто на так звані новотвори, okazіоналізми, авторські слова. Доведено, що такий підхід дає можливість зримо простежити основні напрямки і шляхи розвитку сучасної словотвірної системи німецької мови не на усталеній та застиглій сукупності словотворчих лексем, а на живому процесі творення нових номінативних одиниць, що відбувається практично на очах у спостерігача. Отримано також нові важливі дані щодо синхронної продуктивності окремих словотворчих моделей і стосовно найбільш динамічних процесів словотворення та нових тенденцій у розвитку словотворчої системи в цілому. Укладено словник новотворів, який може стати цінним практичним посібником у вивченні німецької мови, бо демонструє живі тенденції в її розвитку й унаочнює функціонування способів та моделей словотворення на актуальному фактичному матеріалі.

Виявлено номінативну специфіку кожного способу словотворення в сучасній німецькій мові.

Розроблено і обґрунтовано концепцію «граматики словотворення». У зв'язку з цією концепцією в науковий обіг введено поняття семантичного дериваційного правила як своєрідного алгоритму творення нових лексичних одиниць на базі існуючих словотвірних закономірностей з використанням творчого потенціалу німецької мови в царині словотворення.

Шляхом аналізу розгортання словотворчих процесів у текстах виявлено три основні функції словотворчих засобів, способів і моделей, що реалізуються в процесах комунікації:

- 1) функцію тематичної організації висловлювання / тексту;
- 2) функцію забезпечення зв'язності (когезії) мовлення;
- 3) стилістико-композиційну функцію (здатність уживатись у ролі стилістичного чи композиційного засобу побудови мовного висловлювання).

Встановлено два способи реалізації міжфразового і текстового зв'язку – анафоричний і катафоричний. Проаналізовано використання елементів словотворчої системи в процесах комунікації в ролі стилістико-композиційних прийомів побудови тексту. З'ясовано, що одним із найбільш поширених стилістичних прийомів, які використовуються авторами художніх і публіцистичних текстів, є псевдомотивація внутрішньої форми, поетична етимологія, індивідуальне авторське читання смислової структури словотворчої одиниці. Окремо розглянуто і досліджено випадки каламбурного словотворення, коли словотворчі засоби виконують функцію вираження суто індивідуальної думки, тобто афективного і естетичного змісту, реалізують стилістичний комічний прийом та прийом гротеску.

Доведено, що словотворення в мовній діяльності варто розглядати як один із різновидів комунікативної номінації, в основі якого лежать динамічні стереотипи словотворення, що існують у свідомості носіїв мови і відображають структурно-семантичні моделі творення нових слів, які склались у тій чи іншій мовній системі.

**ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ ВИКЛАДЕНО
В ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ:**

1. Кульчицький В. І. Проблеми теорії словотворення німецької мови / Віктор Іванович Кульчицький // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах. – 2009. – Вип. 17. – С. 136–142.
2. Кульчицький В. І. Найпродуктивніші суфіксальні моделі сучасної німецької мови: словотвірні значення та номінативна специфіка / Віктор Іванович Кульчицький // Лінгвістичні науки. – 2009. – № 9. – С. 32–40.
3. Кульчицький В. І. Субстантивні складні слова в сучасній німецькій мові: номінативний потенціал та тенденції розвитку / Віктор Іванович Кульчицький // Мовні і концептуальні картини світу. – 2010. – № 29. – С. 26–31.
4. Кульчицький В. І. Семантичні категорії в словотворенні сучасної німецької мови / Віктор Іванович Кульчицький // Проблеми семантики слова, речення та тексту. – 2010. – № 25. – С. 202–219.
5. Кульчицький В. І. Особливі випадки словоскладання та їх номінативні властивості (на матеріалі німецької мови) / Віктор Іванович Кульчицький // Мовні і концептуальні картини світу. – 2010. – № 32. – С. 354–360.
6. Кульчицький В. І. Напівафіксація: Основні моделі, тенденції розвитку та вклад у розширення номінативних можливостей словотвору сучасної німецької мови / Віктор Іванович Кульчицький // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах. – 2010. – № 21. – С. 138–146.
7. Кульчицький В. І. Конверсія: Номінативна сутність та основні моделі (на матеріалі німецької мови) / Віктор Іванович Кульчицький // Мовні і концептуальні картини світу. – 2011. – № 33. – С. 329–337.
8. Кульчицький В. І. Словотворення і текстотворення (на матеріалі сучасної німецької мови) / В. І. Кульчицький // Записки з романо-германської філології. – 2011. – Вип. 26. – С. 119–127.
9. Kultschyzyky V. Aktuelle Aufgaben der Wortbildungslehre der deutschen Gegenwartssprache vor dem Hintergrund der Dichotomie «Sprache – Sprechen» / V. Kultschyzyky // Germanistik in der Ukraine. – 2010. – Jahrbuch 5. – S. 100–104.

АНОТАЦІЯ

Кульчицький В. І. Номінативні та комунікативні особливості новотворів сучасної німецької мови. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, МОН молодьспорту України. – Київ, 2012.

У дисертації досліджено систему словотворення сучасної німецької мови у структурно-семантичному, функціональному, номінативному та комунікативному

вимірі шляхом аналізу новоутворених похідних слів, не зафіксованих словниками (10 тисяч), а також словотвірних одиниць з прозорою семантикою, позбавлених лексикологічних нашарувань.

В результаті аналізу фактичного матеріалу (найбільш авторитетних і великих за обсягом словотвірних, тлумачних, двомовних словників сучасної німецької мови, а також текстів різних функціональних стилів: художнього, публіцистичного, наукового, науково-технічного, поетичного) розкрито сутність словотвору як одного з найважливіших різновидів номінативної та комунікативної діяльності та показано живі продуктивні тенденції у функціонуванні словотвірної побудови мови.

Укладено словник новотворів як зрима свідчення розвитку номінативного арсеналу сучасної німецької мови, який є матеріальним втіленням живого процесу творення нових номінативних одиниць на основі наявного словотворчого потенціалу.

Доведено, що словотворення в мовній діяльності варто розглядати, як один із різновидів комунікативної номінації, в основі якого лежать динамічні стереотипи словотворення, що існують у свідомості носіїв мови і відображають структурно-семантичні моделі творення нових слів, які склались у тій чи іншій мовній системі.

Ключові слова: словотвір, новотвори, номінація, умовний номінативний арсенал, динамічний стереотип, модель, комунікативна діяльність, структурно-семантичний вимір.

АННОТАЦІЯ

Кульчицкий В. И. Номинативные и коммуникативные особенности новообразований в современном немецком языке. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.04 – германские языки. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко МОН молодежи и спорта Украины. – Киев, 2012.

В диссертации исследована система словообразования современного немецкого языка в структурно-семантическом, функциональном, номинативном и коммуникативном измерении путем новообразованных производных слов, не зафиксированных словарями (около 10 тысяч), а также словообразовательных единиц с прозрачной семантикой, лишенных лексикологических наслоений.

В результате анализа фактического материала (наиболее авторитетных и больших по объему словообразовательных, толковых, двуязычных словарей современного немецкого языка, а также текстов различных функциональных стилей: художественного, публицистического, научного, научно-технического, поэтического) раскрыта сущность словообразования как одного из важнейших видов номинативной и коммуникативной деятельности и показаны живые продуктивные тенденции в функционировании словообразовательных механизмов.

Выявлена номинативная специфика каждого способа словообразования в современном немецком языке. Показано, что при помощи конверсии реализуется

непрерывное взаимодействие, взаимообмен между частями речи, пространственная (статическая) и временная (динамическая) фиксация элементов окружающего мира. Доказано, что этот способ словообразования характеризуется почти неограниченными возможностями образования новых производных слов и активно используется в современном немецком языке. Установлено, что посредством аффиксации осуществляется семантическая дифференциация словарного состава современного немецкого языка в соответствии с основными направлениями развития языкового мышления, обеспечивается семантическая субкатегоризация элементов объективной действительности. Выявлено, что номинативная сущность префиксации состоит в модификации или спецификации преимущественно глагольных лексем по признакам фазности и интенсивности, что сопровождается упрощением структурного синтаксического построения предложений с такими глаголами. Показано, что полуаффиксация является своеобразной «переходной зоной» между словосложением и аффиксацией, особенно активной зоной производства новых слов, семантика которых – это «амальгама» их составных частей. Раскрыта номинативную сущность полусуффиксов, которая состоит в семантической субкатегоризации по определенным семантическим признакам, и полупрефиксов, при помощи которых осуществляется пространственно-темпоральная дифференциация преимущественно глагольных основ. Установлено, что словосложение выполняет прежде всего номинативную функцию конкретизации объекта, признака, процесса, явления по типу присущих им связей, вследствие чего происходит индивидуализация референта через экспликацию его связей не только на синтаксическом, но и на лексемном уровне.

Выявлено пятнадцать типов логических связей в сфере именного словосложения, которые имплицитно моделируются детерминативными композитами, и семь типов логических связей сложных прилагательных. Раскрыта особая роль многокомпонентных композитов, которые активно образуются главным образом в научно-технической сфере языкового обихода. Дано обобщенное определение номинативной специфики словосложения, которая состоит в индивидуализации, конкретизации, дифференциации значения опорного понятия путем фиксации присущих ему объективных связей.

Составлен словарь новообразований как зримое свидетельство развития номинативного арсенала современного немецкого языка, который является материальным воплощением живого процесса образования новых номинативных единиц на основе наличного словообразовательного потенциала.

Осуществлена семантическая классификация словообразования современного немецкого языка на базе семантических категорий как магистральных путей развития лексической системы современного немецкого языка в ее словообразовательном измерении. В результате анализа обнаружено девятнадцать семантических категорий, в которые можно объединить все словообразовательные модели современного немецкого языка.

Проанализирована коммуникативная специфика сложных слов современного немецкого языка на основе тема-рематического членения их смысловой структуры и выявлены разные типы сложных слов с точки зрения их «вклада» в процессы коммуникации и текстообразования.

Доказано, что словообразование в речевой деятельности следует рассматривать как одну из разновидностей коммуникативной номинации, в основе которой лежат динамические стереотипы словообразования, существующие в сознании носителей языка и отображающие структурно-семантические модели производства новых слов, которые сложились в соответствующей языковой системе.

Ключевые слова: словообразование, новообразования, номинация, условный номинативный арсенал, динамический стереотип, модель, коммуникативная деятельность, структурно-семантическое измерение.

ANNOTATION

Kulchyzky V. I. Nominative and communicative dimensions of the modern German word-formation (based on word innovations). – Manuscript.

The thesis for the Scholarly Degree of Candidate of Philology. Speciality 10.02.04 – Germanic Languages – Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ministry of Ukraine for Education and Science, Youth and Sports. – Kyiv, 2012.

In the dissertation the word-formation system of Modern German in structural and semantic, functional, nominative and communicative dimensions is investigated via of innovative derivatives, not fixed in the dictionaries (about 10 thousand). In addition, the system of word-formational units with pellucid semantics, lack in lexicological layers.

As a result of factual material analysis (most authoritative and bulky word-formation, explanatory, two-language dictionaries of Modern German and texts in different functional styles: artistic, publicistic, scientific, scientific, technical and poetic) the essence of word-formation is revealed, as one of the main types of nominative and communicative activities and modern productive tendencies in word-formation mechanisms functioning are presented.

The dictionary of word innovations is compeled as an explicit evidence of development of the German language nominative arsenal. This dictionary is an actual embodiment of the active process of new nominative units formation on the basis of available word-formational potential.

It is proved that word-formation in speech activity should be regarded as one of the varieties of communicative nomination, on the basis of which the dynamic stereotypes of word-formation are laid down. These stereotypes exist in the native speakers' consciousness and reflect structural and semantic models of new words formation, which are formed in the corresponding language system.

Key words: word-formation, word innovations, nomination, language nominative arsenal, dynamic stereotype, model, communicative activities, structural and semantic dimension.